

מספר הקורס: 1040213

שם הקורס בעברית: כלכלת המזרח התיכון בעת החדשה

שם הקורס באנגלית: Economy of the Contemporary Middle East

שנה"ל: תשפ"ד

שם המרצה: דר' יהודית קאהן

שם תכנית הלימודים: התוכנית ללימודי המזרח התיכון והאסלאם

סיווג הקורס: שו"ס

משך והיקף הקורס: סמסטר א', 2 ש"ס

נקודות זכות אקדמיות: 2 נ"ז

דרישות קדם: תולדות המזרח התיכון א! מהנביא מחמד ועד נפילת העבאסים; תולדות המזרח התיכון א! מהתפוררות הח'ליפות העבאסית עד לראשית העת המודרנית; המזרח התיכון היום

מועד שעות הקבלה: יום שלישי, 14:00-15:00, *בתיאום מראש*.

פרטי קשר של המרצה: yehudithk@shalem.ac.il

מטרות הקורס:

מטרת הקורס העיקרית הינה לתת לסטודנטים כלים לאתר ולהבין נתונים מאקרו כלכליים כללים ויחודיים לארצות המזרח התיכון ולחקור את קשרי הגומלין בין המשתנים העיקריים: אבטלה, צמיחה כלכלית, התפלגות הון והכנסות, ריביות ומדיניות שערי חליפין.

בפרט, סטודנטים יהיו מסוגלים:

1. לגלות בקיאות והבהנה עמוקה במושגי יסוד בכלכלה;
2. לאתר ולדון בקריאה ביקורתית של מאמרים אקדמיים כלכליים.
3. לעמוד על מאפייני מדיניות כלכלית חברתית במדינות המזרח התיכון;
4. לנתח את מגמות ההתפתחות בהקשר למפגש בין יציבות כלכלית, צמיחה, תעסוקה ועוני ורווחה.

תיאור הקורס

הקורס יתמקד בניתוח המשמעויות הפוליטיות והחברתיות של התמורות הכלכליות שעברו על ארצות המזרח התיכון ואייפנו את המעבר מכלכלה מסורתית לכלכלה מודרנית, תוך קריאה צמודה של

מקורות מדע כלכליים. הקורס יכלול דיון במושגים בסיסיים ואימון בקריאה וכתובה בשפה כלכלית על מגוון סוגיות מרכזיות לכלכלת המזרח התיכון: התפתחויות הדמוגרפיות, התמורות הכלכליות שחלו בתקופת המשטרים המהפכניים, שיטות ניהול המדינה, מדיניות הלאמה והגישה האטטיסטית, השינויים שחלו בענפי הייצור העיקריים מהרפורמה האגרארית ופיתוח תעשיות כולל סקטור הנפט, השתלבותו של האזור בכלכלה העולמית דרך הסכמי סחר ותופעת ההגירה. הדיון יכלול את ניתוח הסיבות הכלכליות והחברתיות שהובילו לפריצת האביב הערבי ואת השפעות החלפת המשטרים על האזור ועל מדינות אירופה.

חובות הקורס והרכב הציון בקורס:

- עבודת אמצע על סוגיה כלכלית (750 מילים): 30%

הנחיות לכתובת העבודה:

על הסטודנט לאתר מאמרים אקדמיים, עדכניים ורלוונטיים לנושא הנבחר ולשלוח אותם למרצה לאישור לפני תחילת הכתיבה (נא לשלוח רק את שמות המאמרים כולל פירוט שנת הפרסום ושם כתב העת ולא את המאמרים עצמם).

העבודה תכלול מבוא המגדיר את הסוגיה, דיון, סיכום ורשימת מקורות מפורטת.

יש להקפיד על היקף העבודה עד עמוד וחצי (בפונט בגודל 12 ורווח של שורה וחצי, לא כולל עמוד כותרת, תוכן עניינים וביבליוגרפיה).

מומלץ לשלוח את טיוטת העבודה מראש למרצה על מנת לקבלת הערות לשיפור.

הגרסה הסופית תוגש במייל שבוע לפני סיום הסמסטר.

- מבחן סיום: 70%

- ציון עובר בקורס: 60

- יש לקרוא את קריאת החובה לקראת כל שיעור.

פירוט השיעורים, הנושאים הנלמדים בכל שיעור וקריאת החובה והמומלצת בכל שיעור

שיעור 1: החשיבות הגיאופוליטית של המזה"ת

קריאת חובה:

M. Cammett, I. Diwan, A. Richards, and J. Waterbury, *A Political Economy of the Middle East* (Westview Press, 4th Edition, 2015), Chapter 2, Economic Performance and Social Outcomes, pp 35-72.

קריאה מומלצת:

עמי איילון וגד גילבר, דמוגרפיה ופוליטיקה במדינות ערב (תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 1995), עמ' 131-151.

N. Gilbert, A. Ben Brik, "Family life and the demographic transition in MENA countries: Implications for social policy," *Journal of International and Comparative Social Policy* 38:1 (2022), pp. 15-35.

שיעור 2: תמורות דמוגרפיות, הון אנושי ושוק העבודה

קריאת חובה:

M. Cammett, I. Diwan, A. Richards, and J. Waterbury, *A Political Economy of the Middle East* (Westview Press, 4th Edition, 2015), Chapter 4, The Impact of Demographic Change, pp. 125-158.

קריאה מומלצת:

S. Ferhat, C. Joubert, "The Early Career Dynamics of Informality and Underemployment," *Development Research* (World Bank Group, 2023).

<https://documents1.worldbank.org/curated/en/099240206262330559/pdf/IDU0357ff64b03e5604b1a0988d0ccc34d9512c4.pdf>

Mena Development Report, "Investment in Education," chapter 1 in *The Road Not Traveled Education Reform in the Middle East and North Africa* (The World Bank, 2008).

E. Kapstein, A. Mayoral, *Peace Economics: Why Syria must rein in unemployment, food prices, and corruption to ensure a stable future*.

(US Institute of Peace, 2014),

<https://www.usip.org/publications/2013/12/peace-economics>

S. Radwan, N. El Oraby, "Poverty Reduction Strategies in North Africa Country Cases for Egypt, Morocco and Tunisia," Paper prepared for The United Nation's Economic Commission for Africa, June 2005.

שיעור 3: מדיניות לתכנון הילודה, סוגיית העוני וחלוקת ההכנסות במשק

קריאת חובה:

M. Cammett, I. Diwan, A. Richards, and J. Waterbury, *A Political Economy of the Middle East* (Westview Press, 4th Edition, 2015), Chapter 5, Human Capital, pp. 159-198.

F.A. Hassan, "Nexus between poverty gap and macroeconomic performance in the MENA region during the period 1990-2021," *Technium Social Sciences Journal* 44 (2023), pp. 750-763.

קריאה מומלצת:

Steven K. Wisensale, Amany A. Khodair, "The Two-child Family: The Egyptian Model of Family Planning," *Journal of Comparative Family Studies* 29:3 (Autumn 1998), pp. 503-516.

שיעור 4: מסחר כמנוע צמיחה כלכלית

קריאת חובה:

M. Cammett, I. Diwan, A. Richards, and J. Waterbury, *A Political Economy of the Middle East* (Westview Press, 4th Edition, 2015), Chapter 13, Regional and Global Economic Integration, pp. 475-485

Tamar Arieli and Yehudith Kahn, "Transforming Regions of Conflict Through Trade Preferential Agreements: Israel, Jordan and the QIZ Initiative," *Peace Economics, Peace Science and Public Policy* 25:3 (2019), pp. 1-13.

קריאה מומלצת:

M. Kalai, N. Zghidi, "Foreign Direct Investment, Trade, and Economic Growth in MENA Countries: Empirical Analysis Using ARDL Bounds Testing Approach," *Journal of Knowledge Economy* 10 (2019), pp. 397-421.

שיעור 5: הסכמים מסחריים והשתלבות האזור במערכת הכלכלית העולמית

קריאת חובה:

M. Cammett, I. Diwan, A. Richards, and J. Waterbury, *A Political Economy of the Middle East* (Westview Press, 4th Edition, 2015), Chapter 13, Regional and Global Economic Integration, pp. 485-514.

קריאה מומלצת:

G. Escribano, *Euro-Mediterranean versus Arab Integration: Are They Compatible?* Paper presented at the International Conference on Arab Development Challenges of the New Millennium held in Rabat, 26-28 June 2000.

K. Fida, Z. Chahir, "Why Don't MENA Countries Trade More? The Curse of Deficient Institutions," *The Quarterly Review of Economics and Finance* 73 (2019), pp 56-77.

G. Giovannetti, E. Marvasi, "Trade networks in the MENA region," *IEMed Mediterranean Yearbook* (2019), pp. 270-279.

שיעור 6: מבנה ענף הנפט

קריאת חובה:

M. Cammett, I. Diwan, A. Richards, and J. Waterbury, *A Political Economy of the Middle East* (Westview Press, 4th Edition, 2015), Chapter 9, The Effect of Oil on Development, pp. 319-355.

קריאה מומלצת:

D.G. Zoppolato, S Jiang, "China-MENA Energy Cooperation under the Belt and Road Initiative: Megaprojects, Economic Planning, and a Pragmatic Approach to the 'Green' Transition." *The Journal of World Energy Law & Business* 16:2 (2023), pp. 143-159.

שיעור 7: היסטורית מחירי הנפט על פי מודלים של ביקוש והיצע

קריאת חובה:

L. Charfeddine, K. Barkat, "Short- and long-run asymmetric effect of oil prices and oil and gas revenues on the real GDP and economic diversification in oil-dependent economy," *Energy Economics* 86 ,104680 (February 2020).

קריאה מומלצת:

J.D. Hamilton, *Understanding Crude Oil Prices* (University of California Energy Institute's (UCEI) Energy Policy and Economics Working Paper Series, 2008), pp. 3-56.

שיעור 8: המאבק על השליטה בהפקת הנפט

קריאת חובה:

Ipek Pinar, "Oil and Intra-state Conflict in Iraq and Syria: Sub-state Actors and Challenges for Turkey's Energy Security," *Middle Eastern Studies* 53:3 (2017), pp. 406-419.

קריאה מומלצת:

Euclid A. Rose, "OPEC's Dominance of the Global Oil Market: The Rise of the World Dependency on Oil," *The Middle East Journal* 58:3 (Summer 2004), pp. 424-443.

שיעור 9: הגירת עובדים

קריאת חובה:

Lea Müller-Funk, "Managing Distance: Examining Egyptian Emigration and Diaspora Policies," *Égypte: Monde arabe* 15 (2017), pp. 47-69.

Rachel Silvey, Rhacel Parreñas, "Precarity Chains: Cycles of Domestic Worker Migration from Southeast Asia to the Middle East," *Journal of Ethnic and Migration Studies* 46:16 (2020), pp. 3457-3471.

הקריאה מומלצת:

Gwenn Okruhlik, Patrick Conge, "National Autonomy, Labor Migration and Political Crisis: Yemen and Saudi Arabia," *The Middle East Journal* 51:4 (Autumn 1997), pp. 554-565.

D. Bishara, "Introduction to a Special Issue on Labor in the Middle East and North Africa: Precarity, Inequality, and Migration," *ILR Review* 76:4 (2023), pp. 627-645.

שיעור 10: הכלכלה האסלאמית

קריאת חובה:

Akbar Karbassian, "Islamic Revolution and the Management of the Iranian Economy," *Social Research* 67:2 (Summer 2000), pp. 621-640.

I.B.S. Mahdi, M.B. Abbas, "Relationship between capital, risk and liquidity: a comparative study between Islamic and conventional banks in MENA region," *Research in International Business and Finance* 45 (2018), pp. 588-596.

שיעור 11: כלכלה, בטחון ושלום במזה"ת

קריאת חובה:

M. Cammett, I. Diwan, A. Richards, J. Waterbury, *A Political Economy of the Middle East* (Westview Press, 4th Edition, 2015), Chapter 10, War, Conflict, and the Military in the Middle East, pp 355-385.

קריאה מומלצת:

L. Rotunno, P.L. Vézina, *Israel's Open-Secret Trade* 38 (Aix-Marseille School of Economics).

Robert Looney, "Economic Consequences of Conflict: The Rise of Iraq's Informal Economy," *Journal of Economic Issues* 40:4 (December 2006), pp. 991-1007.

שיעור 12: תוצאות כלכלית של האביב הערבי, הגירה לאירופה

קריאת חובה:

T. Keatinge, "The Importance of Financing in Enabling and Sustaining the Conflict in Syria (and Beyond)," *Perspective on Terrorism* 8:4 (August 2014), pp. 53-61.

W. Veninga, R. Ihle, "Import Vulnerability in the Middle East: Effects of the Arab Spring on Egyptian Wheat Trade," *Food Security* 10 (2018), pp. 183-194.

קריאה מומלצת:

Jean-Pierre Filiu, *The Arab Revolution: Ten Lessons from the Democratic Uprising* (New York: Oxford University Press, 2011).

R. Hinnebush, "Change and Continuity after the Arab uprising: The Consequence of State Formation in Arab North African States," *British Journal of Middle Eastern Studies* 42:1 (2015), pp. 12-30.

שיעור 13: החסמים לצמיחה כלכלית במזה"ת

קריאת חובה:

Timur Kuran, "Why the Middle East Is Economically Underdeveloped: Historical Mechanisms of Institutional Stagnation," *The Journal of Economic Perspectives* 18:3 (Summer 2004), pp. 71-89.